

מחנות המעפילים בקפריסין – ספירת מלאי עתונאית

מוסיח ליפמן

מחנות קפריסין, 1946-1949

עם תום מלחמת העולם השנייה התרכזו במרכז אירופה מאות אלפי שרידי השואה. שאיפתם הנכספת הייתה להגיע לארץ ישראל, אותה ראו במולדתם. זרם אדיר של מעפילים חתך להופי הארץ, אבל שעריה היו נעולים. שר החוץ הבריטי, ארנסט בווין, הצהיר על המשך מדיווח "הנספר הלכך", שפירושה הנבלות על רכישה קרקעות והגבלה על העלייה, וממשלתו נקטה את כל האמצעים לבלימת זרם העלייה הכלתי ליבליה לתופי הארץ. מספר קטן של מפינות הצליח להערים על הבריטים, אך רובן נלכדו בקיבת חוסי הארץ, ומעפיליהן נעצרו. ער קץ 1946 הוכאו המעפילים שנלכדו לחיפה ומשם הועברו למחנות מעצר, כעיקר למחנה עלית. באוגוסט 1946 היו המחנות מלאים ובמקביל גבר זרם המעפילים. ממשלת בריטניה החליטה על צעד חדשים לבלימת גל המעפילים: כ-12 באוגוסט 1946 הודיעו הבריטים על הקמת מחנות גירוש של מעפילים באי השכן, קפריסין. מכאן ואילך הועברו נוסעי כל מפינות המעפילים שנתפסו (למעט "אקמודוס" שנשלחה לאירופה) למחנות קפריסין, אולם המעפילים לא נרדעו מפני המכשולים החדשים שהוצבו בדרכם לארץ. הם העפילו בזודעין שהם מיועדים לברוש, ושכך הם נוטלים חלק במאבק על עלייה חופשית והקמת המדינה היהודית בארץ ישראל.

רוב המעפילים היו צעירים, מאודגנים כתנועות נוער ובקיבוצי הבשרה, אשר הוקמו מחדש אחרי השואה על אדמת אירופה המשותרת. להזכר היה נגיע ציוני – הם היו עדים לאמון הלאומי שפקד את יהדות אירופה כמקבל לתורה האובדן האישית של יקיריהם. מסקנתם ומשאת נפשם: נמישת אדמת אירופה ועלייה לארץ ישראל.

בתנאים הארעיים של הנודדים בזוכי הבריחה וההעפלה היוו

התנועות החלוציות והנוער לא רק מסגרות פוליטיות וחינוכיות, אלא גם תלפין לחיי המשפחה והקהילה כפי שהיו לפני המלחמה. הן דאגו למתסורם של הבריהן גם במחנות וייצגו אותם כלפי חוץ. עבודה היא שכל מוסדות המחנות בקפריסין פעלו לפי מפתח תרבותי-ספוגתי. במרכז המבנה התנועתי עמד גרעיני הקיבוצים; גם שלא היה חבר בהם היה צורך להתחשב בסיודים הנקבעים על ידם. לכל תנועה היה יחוד, אבל כולן השתדלו ליצור ויקה למפעל ההתיישבות בארץ. גם השליחים, רובם מהתנועות הקיבוציות, חרמו להבשרת מעפילים לקראת עלייתם והשתלבותם במפעל ההתיישבות. אפילו עלון הדיסעפי של ביתר נקרא "צורק צום בארץ" (בתורה לקרקע). המעפילים הדישו אירועים וסמלים חדשים הקשורים עם השואה, כמו מרד הגיטאות, מרדכי אנילביץ, מרד גיטו וארשה ואחרים. הם פיתחו פעולה תרבותית ענפה אשר אפיינה את חיי החברה במחנות: חוגי תיאטרון, אמנות, לימודים כלליים, לימודי עברית, מקהלה, תזמורת וכמובן עלונים, עתונים כשכפול, עתני קיר ופוסטומים חד פעמיים רבים.

בין הכל כלאו הבריטים במחנות קפריסין 52,000 מעפילים, שהציאו במשך תקופה של כשנתיים חוצי (אוקטס 1946-1947) 1949 עשרות עתונים, רובם הופיעו כ-1947 ובמחצית הראשונה של 1948. עם ההכנות לתיסול המחנות הפסיקו רוב העתונים את הופעתם. העתון האחרון ששודר היה "שורות" של "שורות המגינים" של "ההגנה", שהמשיך בהופעתו עד סגירת המחנות על ידי הבריטים בחתילת 1949.

הרוח המבריע של העתונים הופיע במסגרות התנועות אשר ניהלו את מדרי החיים של המעפילים. מעטים ביחס היו עתוני מוכריות המחנות ומוסודותיהם. היתה זאת עתונה "מגויסת" כמו רוב העתונים בארץ באותה תקופה. שמות העתונים היו ברובם בעברית, אם כי השפות שבהם נכתבו היו בעיקר יידיש, עברית, פולנית, התנועה וחומנות השמות, בתלקס הגדול, ייצגו את שאיפת המעפילים לעלות לארץ, או חיאו את סעטדם ומצבם "ברוך לארץ ישראל". ביניהם: בגירוש, בהעפלה, בטרם, במדבר, במעצר, בנתיב הפרות, גור חיל, הודרים המובילות ציונה, למולדת, למרות הכל.

המידע על העתונים השונים הוא, לעיתים קרובות, חלקי כלכל, תעשה מאמץ להביא פריטים רבים ככל האפשר, לא פעם תוך הסקת מסקנות של "דבר מתוך דבר".

את העתונים איידו מעפילים יודע-ציר, ובהם כאלה שהפכו לציירים ומאירים נודעים בישראל, ביניהם שרגא ויל משה בגושטיין ושמואל כץ. האיורים לא היו חתומים, כך שקשה לזוהם את יוצריהם.

נלינות עתונים אלה נמצאים במספר ארכיונים וספרות בארץ. אוסף כמעט מלא, חלקו במצב גרוע, שמור במכון לבון בתל אביב, ועליו מסתמכת הרשימה המובאת בהמשך. אין במעט ספק שמצויים עתונים נוספים, שלא הניעו למכון ונשמט לקבל פרטים עליהם. מקצת העתונים נמצאים במכון רק בחלקם, לעתים ללא שמם, והם מופיעים במדור "ללא כותרת".

דיקטורה באחד מעתוני המעפילים: שר החוץ הבריטי ארנסט בווין לא יצליח לפצח את האגון הקשה ששמו עליה ב'

א. רשימת העתונים

1. אגרת לחבר
שפה: יידיש
הופיע: 1947
אופי העתון: הלוצי
מ"ל:
הערות:
2. אגרת-להברום
שפה: עברית
הופיע: תש"ח
אופי העתון: אינטרנציונלי - דתי, חלוצי
מ"ל: בח"ד - כותב חלוצים רחיים
עורכים: משה מושקוביץ
משתתפים: ליפא אהרון
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון VI 23, חיק 356
3. במכון נמצאים רק 2 גיליונות
- קבוצי עלייה של הקיבוץ המאוחד בנידוש קפריסין
1. עתון כשיכפול - עתון קיר
2. מכון לבון VI 23, חיק 261, דפים בודדים
3. במכון נמצאים רק 2 גיליונות
4. ליד הכותרת, הערה: "חלוח על הקיר"

3. אונדוער צייטונג
שפה: יידיש
תרגום השם: עטונג
תזריחות: יוסון (?)
עורך: משה בורנשטיין
הערות: 1. עתון בכתב יד
2. מכון לבון VI 23, חיק 121 ב'
3. דפים בודדים
4. במכון נמצא רק גיליון ממ' ו'
5. מודגש: "עתון בלחי ספלגתי". בעמוד ראשון נכתב:
"עטונגנו מופיע כל יום בשמונה כבוקר"
6. הופיע במחנה 66

4. בנידוש

שפה: יידיש, הונגריה
מ"ל: תנועת השומר הצעיר קפריסין
הערות: 1. עתון קיר מודגש במכונה כתיבה
2. מכון לבון VI 23, חיק 284. באוסף גיליון 25
ובו כותרות מצריות בכתב יד; מוקדש ברובו לכינוס
הנוצר הדמוקרטי כפראג (קיץ 1947)

די' בהירוש' איז דיון צייטונג- צייטונג פון די מעפילים

כרוז פירטוטם עצמית לעתון "בנידוש", האומרת: "בנידוש" הוא עתון - עתון המעפילים

5. בנידוש

שפה: יידיש, רומניה
מ"ל: תנועת השומר הצעיר קפריסין
הערות: 1. עתון קיר מודגש במכונה כתיבה
2. מכון לבון VI 23, חיק 283
3. באוסף גיליון 27. מוקדש להתיישבות בארץ
ואקמואליה

6. בנידוש

שפה: יידיש, רומניה, הונגריה
אופי העתון: חלוצי
הערות: 1. עתון קיר: מורים בודדים לא סודיים; מכונה כתיבה
2. מכון לבון VI 23, חיק 282
3. מוקדש ברובו למגר גישו וזארה: בלי תאריך

7. בהעמלה

שפה: יידיש
הופיע: 1947
תזריחות: ירחון (?)
מ"ל: קבוצת "גילי"
הערות: 1. עתון בכתב יד, בכריכה
2. סכון לבון VI 23, חיק 252 ב'
3. קבוצת "גילי" האורגנה בסתנות הפליטים בגרמניה
אתרי המלחמה, בנובמבר 1945
4. העתון מכיל כתבו זיכהונת אישים וטיפורים מאי
התברים ואיורים
5. תזריחות לא סדירה
6. במכון לבון נמצאים 8 גיליונות

8. בטרם

שפה: יידיש, עברית
חומצע: תמוז תש"ז
אופי העתון: חלוצי
מ"ל: תנועת הנוצר הציוני בנידוש קפריסין
משתתפים: יצחק שוליאק י. וולקוביטש
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון VI 23, חיק 337
3. במכון נמצא רק גיליון אחד, מס' 4, ובו גם ידיעות
על תנועת העובד הציוני

9. ביולטין

שפה: יידיש, עברית
הופיע: 1947
אופי העתון: רודיוציסטי
מ"ל: מציבות בח"ד בגולת קפריסין

מגורסים לקפריסין - מעפילי הספינה "שיבת ציון" שהגיעה מצפון אמריקה, יולי 1947

משתתפים: ב. צייקוביץ, קסט. הלפרין, י. חידניק, צשיק, רב
הוילטני, ת. גיב
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון VI 23, חיק 377
3. במכון נמצאים רק 2 גיליונות

10. במדבר

שפה: יידיש, עברית
הופיע: 1948
אופי העתון: חלוצי
מ"ל: העובד הציוני בנידוש קפריסין
משתתפים: משה גלרנאוהר, ר"ר מ. מנדלונק, זאב יגורוף, א.
הופר, מרגן, הרב קלמן, סאלא זינגר
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון VI 23, חיק 333
3. במכון רק גיליון אחד מס' 15 במרס 1948

11. במדבר

שפה: רומניה
הופיע: 1948
תזריחות: ירחון
אופי העתון: חלוצי
מ"ל: תנועת העובד הציוני

עורכים: י. לוצקי, ישראל זידמן, ס. צורל
משתתפים: מרלו זינגר, יוחנן קארופמן, יהודה שפיר, רייך ברוך זוסמר
הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 223
 3. במכון נמצאים רק גיליונות 2 ו-3 מאפריל ומאי 1948

12. במעצר

שפה: יידיש, עברית
חופיע: השיריכסלו חשי"ם
מרי"ל: מפא"י בגירוש קפריסין
הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 234

13. בנתיב הפדות

שפה: עברית, יידיש
חופיע: חשי"ז - חשי"ח
תדירות: ידוען, לעיתים לא טורר
אופי העתון: מסודתי, חלוצי
מרי"ל: תנועת הפועל מודחי בגירוש קפריסין
משתתפים: י. ענצלסכער, אליהו גרינבוים, ש.ר. גוטעמן, י. רזנברג, בן ציון ברקוביץ, מ. יונגרוויץ, ס. קמלי, א.מ. רויזנבוים, א. הורנשטיין, ל. בייק, עקיבא ארטל
הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 351

3. במכון מצויים מספר גיליונות

14. במרוזדור (פרוזדור)

שפה: עברית, יידיש
חופיע: חשי"ז - חשי"ח
אופי העתון: רתי, חלוצי
מרי"ל: מרכז אגודה ישראל ופועלי אגודה ישראל בגירוש קפריסין

משתתפים: הרב ז. החוביץ, שמעון בניש, שלמה בעלברט, זאב שחרן, משה מרק, אלחנא פשעווארסקא-בירדמאן, נ. גפני

הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 368
 3. במכון נמצאים 5 גיליונות

15. בשער

שפה: הונגרית, עברית
חופיע: 1947-1948
תדירות: ידוען, רד ידוען; לא טורר
אופי העתון: חלוצי

מרי"ל: הסתדרות נוער צופי חלוצי נצח הבונים, הגנה ראשית בגירוש קפריסין

הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 318
 3. במכון לבן גיליון 1 בלי תאריך; גיליון 2 - מאי 1947, גיליון 12 - פברואר 1948

16. גדר תיל

שפה: רומנית
אופי העתון: חלוצי
מרי"ל: הסתדרות הנוער הציוני בקפריסין
הערות: 1. עתון קיד בכתב יד
 2. מכון לבן VI 23, חיק 342
 3. ליר המילים: עתון קיר כתוב; עתון קיר של ארגון הצופים. פלוגה: ירושלים

17. דרכנו

שפה: עברית, יידיש
חופיע: 1947
אופי העתון: מוציאילמטי, חלוצי
מרי"ל: קיבוץ השומר הצעיר על שם יומף קפלן בהעפלה בגירוש קפריסין
משתתפים: חקיה ב., רנה, פסיה
הערות: 1. עתון קיד בכתב יד
 2. מכון לבן VI 23, חיק 293
 3. במכון גיליון מ-19 באפריל 1947, מוקדש ליום פרץ המרד בניטו וארשה (1943)

18. הד חיינו

שפה: יידיש, עברית
אופי העתון: חלוצי
הערות: 1. עתון קיר בכתב יד
 2. מכון לבן VI 23, חיק 401
 3. ללא תאריך

19. הדרכים המובילות ציונה

שפה: עברית
אופי העתון: חלוצי

דרכנו - מעמדי השומר הצעיר במחנות

הערות:

1. עתון קיד בכתב יד
 2. מכון לבן VI 23, חיק 402
 3. ללא תאריך

20. הלוחם - אינפארמאציע ביולעטיב

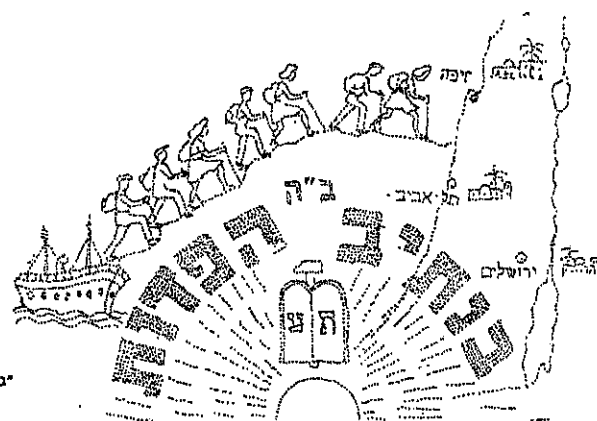
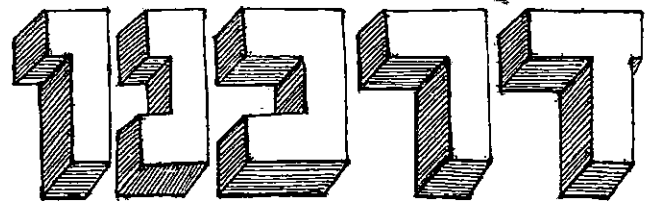
שפה: יידיש
תרגום השם: הלוחם - כוליסין אינפורמטיבי
חופיע: 1947
אופי העתון: חלוצי
מרי"ל: הסתדרות פרטיזנים, חיילים, חלוצים (פחית) - מתלקת התרבות בגירוש קפריסין - דקיליה (מהגות) התורף
הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 323
 3. במכון נמצאים רק 2 גיליונות - 1 ו-2

21. המאגר

שפה: עברית, יידיש
חופיע: 1947
אופי העתון: חלוצי, רתי
מרי"ל: פועלי אגודה ישראל בקפריסין
הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 367
 3. במכון נמצא רק גיליון אחד - א'

22. המעפיל

שפה: יידיש
חופיע: 1947
הערות: 1. עתון כשיכפול
 2. מכון לבן VI 23, חיק 395
 3. במכון נמצא רק עמוד אחד של העתון, גיליון 7 מ-7 באפריל 1947, מכאן שהיו עד לפחות 6 גיליונות. בכתורת תוספת: "במחנות הגירוש" וסיסמה:

"בנתיב המודרן - עתון הפועל המודרני"

"כברכת העפלה קדשנו - את ואחות, נרע עלידם חוקרים לגשום איר פסגות"

23. המקשר

שפה: עברית, יידיש
הופיע: חשו"ו
אופי העתון: דתי, חלוצי
מ"ל: תנועת "תורה ועבודה" בקפריסין
מערכת: נ. רנדי, הרב שפיצו, הרב גולדפינור, ועדת המערכת:
אפרים דירוביץ, שרה ולורו, י. פלנברג, א.א. וינברג, מ. גרוס
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 553
3. במכון נמצאים רק שני גיליונות - א' ו'ג'

24. העלון החינוכי

שפה: עברית
הופיע: 1947
אופי העתון: חלוצי, סוציאליסטי
מ"ל: הסתדרות השומר הצעיר בגירוש קפריסין, קן כפר הנוער
משתתפים: שמואל, צ'רלי, נתנם, סטסק, עדיה, עדה, מאיר, מני
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 294, דפים לא מכורכים
3. במכון נמצאים רק 2 גיליונות, 2 ר-3

25. הקשת

שפה: הונגרית
הופיע: אוקטובר 1947 - חשוון תשי"ח
אופי העתון: חלוצי
מ"ל: תנועת הנוער הציוני - המזכירות הראשית בגירוש קפריסין
מערכת: קבוצת "עבודה"
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 334
3. במכון נמצא רק גיליון אחד

26. השכוע

שפה: יידיש
הופיע: 1947
אופי העתון: חלוצי
מ"ל: קיבוץ עלייה של הקיבוץ המאוחד בגירוש קפריסין, ועדת התרבות - מחנה 650
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 264
3. דפים בודדים

27. חלוץ

שפה: הונגרית
הופיע: 1947
אופי העתון: חלוצי
מ"ל: קיבוץ עלייה של הקיבוץ המאוחד בגירוש קפריסין
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 265
3. במכון נמצאים רק 2 גיליונות

28. ידיעות

שפה: יידיש
הופיע: 1947
אופי העתון: חלוצי, אינפורמטיבי
מ"ל: קיבוץ עלייה בגירוש קפריסין -
הערות: 1. עתון כמכתב כתיבה
2. מכון לבון 23 VI, חיק 263
3. דפים בודדים
4. במכון נמצא רק גיליון אחד, מס' 9 מ-26 ביוני 1947
5. העתון מורכב בעיקר ממאמרים מתורגמים מ"דבר" ומעתונים נוספים

29. ידיעות המחנה

הופיע: 1948
חריזה: יומן
אופי העתון: אינפורמטיבי
מ"ל: מוזכרות מחנות החורף
הערות: 1. עתון מודפס במכתב כתיבה
2. מכון לבון 23 VI, חיק 34
3. במכון נמצאים גיליונות מ'1 בינואר עד 38 ביוני 1948
4. אולי שימש גם כעתון קיר
5. כל גיליון היה מתולק לחלק ראשון - "ידיעות המתנה" וחלק שני "ידיעות חורף"

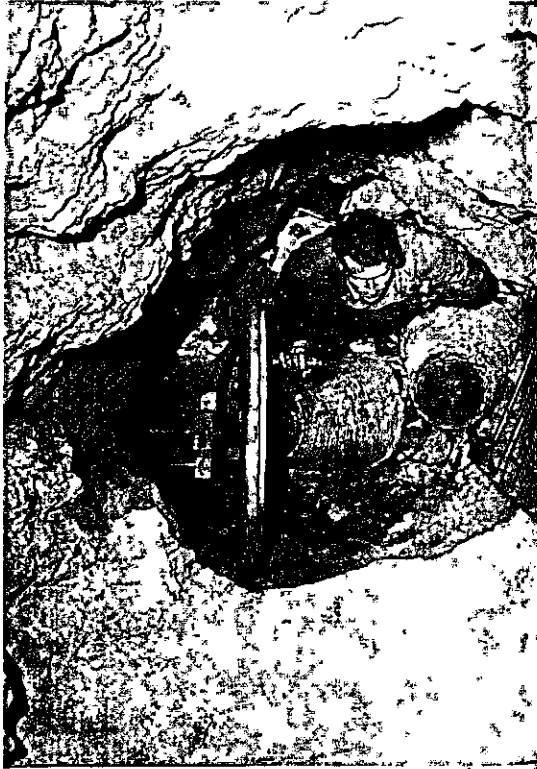
30. לדרור

שפה: יידיש
הופיע: 1947
אופי העתון: חלוצי, סוציאליסטי
מ"ל: תנועת דרור הבתים במחנות המעפילים, המוזכרות
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 262
3. במכון נמצא רק גיליון אחד מ-3 במרס 1947

31. לדרור

שפה: יידיש
הופיע: 1948 - 1947
חריזה: ירחון, דו ירחון, לא סדיר
אופי העתון: חלוצי, סוציאליסטי
מ"ל: קיבוץ עלייה של הקיבוץ המאוחד בקפריסין
משתתפים: יצחק גייסט, מ. ברנסמיין, משה שפרשטיין, בלה סבירסקה, פמח ש.
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 262
3. במכון 2 גיליונות.

בדרך אל החופש - מנורה ממנה חמקו המעפילים מקפריסין

32. להטברה

שפה: יידיש, והמגז, הונגרית
הופיע: 1947
משתתפים: יצחק חנקין
הערות: 1. עתון קיר - במכתב כתיבה
2. מכון לבון 23 VI, חיקים 397, 396
3. במכון גיליונות 2 ר-3

33. למולדת

שפה: יידיש, עברית
הופיע: חשו"ו-תשי"ח
אופי העתון: חלוצי
מ"ל: נחם - געזר חלוצי מאוחד בגירוש קפריסין
משתתפים: מנחם ש., משה לוויוביץ, מוליה ג., אברהם גולדפרב, רבקה וינברג
הערות: 1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, חיק 324
3. במכון לבון נמצאים רק 3 גיליונות - תמוז, אב, חשו"ו, ראש השנה תשי"ח

34. למטה

שפה: יידיש, עברית
הופיע: 1947
אופי העתון: סוציאליסטי, חלוצי
מ"ל: הסתדרות השומר הצעיר בגירוש קפריסין - קיבוץ "להגשמה"
הערות: 1. עתון קיר בכתב יד
2. מכון לבון 23 VI, חיק 291
3. במכון נמצא גיליון בודד, מס' 15

35. למרות הכל

שפה: יידיש
הופיע: 1947
אופי העתון: סוציאליסטי, חלוצי
מ"ל: קיבוץ השומר הצעיר על שם "מסדה" [מצדה]
משתתפים: אריה ק.
הערות: 1. עתון קיר בכתב יד
2. מכון לבון 23 VI, חיק 292
3. במכון נמצא רק גיליון 2

36. לנגב

שפה: בולגרית
הופיע: 1948
אופי העתון: מפלגתי, חלוצי

מ"ל: נציבות בית-ד בגולה קפריסין
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 377

44. עלון התנועה

שפה: יידיש
 הופיע: 1947
 אופי העתון: תלוצי
 מ"ל: תנועת דרד הבונים במחנות המעפילים
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 262
 3. במכון נמצא רק גיליון אחד מס' 6, מ"ד במרס 1947

45. עקרון

שפה: תרגום
 הופיע: 1948
 אופי העתון: חלוצי, סמלגני
 מ"ל: תנועת העובד הציוני
 הערות: 1. עתון קיר בכתב יד
 2. מכון לבון VI 23, חיק 341

46. פת"ח (פרטיזנים, חיילים, חלוצים) - עתון התנועה

שפה: יידיש, עברית
 הופיע: 1948
 אופי העתון: חלוצי, סוציאליסטי
 מ"ל: הסתדרות פרטיזנים, חיילים, חלוצים בקפריסין

הסתדרות הציונית

היילים חלוציים

ב קפריסין

עתון התנועה

הלוגו של פתח

ארותיות. ביניהן: מועצת המפלגה, "שבע מפא"י", דו"חות מהסניפים בטהנת וכדומה

40. משמר - אינפארמאציע ביולעטין

משמר - פאליטישער איברויכט

שפה: יידיש
 תרגום השם: משמר - בזלטין אינפורמאציע; משמר - סקירה פוליטית
 הופיע: 1947
 מ"ל: הסתדרות השומר הצעיר בגירוש קפריסין
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 295
 3. במכון רק גיליונות ספורים
 4. הבולטין מורכב בעיקר ממאמרט מעתונת העולם וארץ ישראל
 5. ב"סקירה פולימית" (כמכון רק 2 גיליונות) סקירות ומאמרים גם מעתונת העולם, ביניהם משל ג'ון קמחי, זאב לקור ואחרים

41. קער חלוצי מאוחד (נוח"ם)

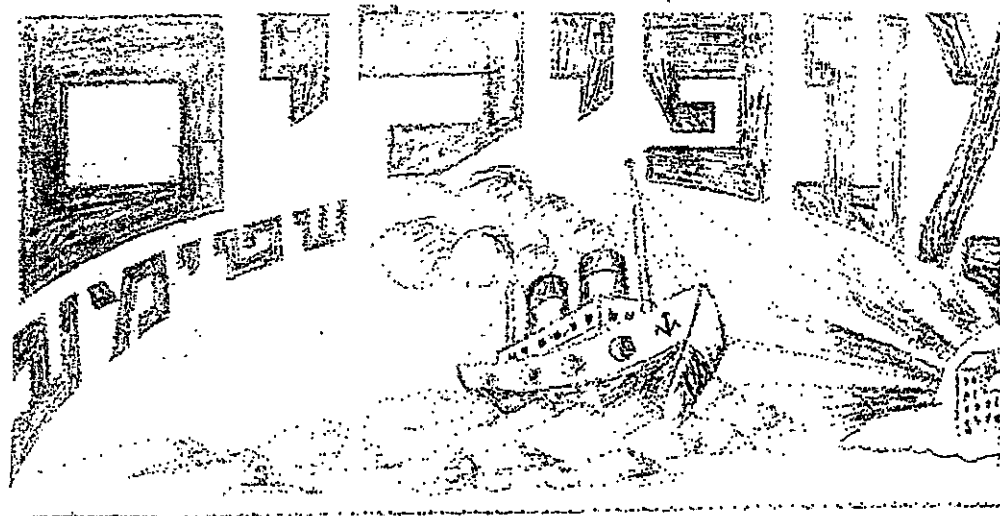
שפה: עברית, יידיש
 הופיע: תש"ח
 אופי העתון: חלוצי
 מ"ל: קיבוצי נחט בגירוש קפריסין, מחנה 67
 משתתפים: דב, מוליה, אריה, פנינה
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 325
 3. התצאת תר פעמיה
 4. הנרשא העקרי - שנה בקפריסין

42. על הסף

שפה: עברית
 הופיע: 1948-1949
 תירוח: שבועון
 מ"ל: התלמידים והבוגרים של הסמינריון למדריכים של הגוימנ על שם פנתס רוסנברג בגירוש קפריסין
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 23
 3. הגיליון האחרון הופיע עם חיטול סתונת קפריסין, ב"נ בינאר 1949

43. על סף המולדת

שפה: יידיש, עברית
 אופי העתון: ריוויזיוניסטי

38. מעפילים שטימע

שפה: יידיש, עברית
 תרגום השם: קול המעפילים
 הופיע: 1947
 מ"ל: מרבז מחנה 66
 מערכת: משה בורגשטיין, אריה פלדמן, ר"ר שמעון דטנר, יעקב שרעפישר, נתן שטיינברג
 משתתפים: אשר טיימלמן, שמעון דטנר, אריה פלדמן
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 121
 3. במכון רק 2 גיליונות - 1, 2
 4. עתון בלתי מפלגתי
 5. איורים בולטים במיוחד של רב זנדהווי

39. מפא"י ביולטין בקפריסין

שפה: יידיש
 הופיע: 1948-1947
 אופי העתון: מפלגתי, אירגוני
 מ"ל: מפלגת פועלי א"י בגירוש קפריסין
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 233
 3. במכון נמצאים 5 גיליונות, רובם מוקדשים לבעיות

מ"ל: מפלגת פועלי א"י, הקיבוץ המאוחד, תנועה עברית, חלוצית "בונה מגן"
 משתתפים: פיקו פרימן, א. אלמליח, אידי לוי
 כתובת: קיבוץ "לנגבי", מחנה 69, מפא"י, הקבוצה הבולגריה
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 243
 3. במכון נמצאים 2 גיליונות

37. קונגד

שפה: עברית, יידיש
 הופיע: 1947-1948
 תירוח: ירחון
 אופי העתון: תלוצי
 מ"ל: תנועת הנער הציוני בקפריסין
 עורך: נתן שטיינברג
 סערכת: יצחק שוליאק, אשרי, הופר
 משתתפים: דבור, יצחק שוליאק, דב בן רוד, זלמן ז, אבנר קלר (שליח), אברהם קרפטיוביץ, שמחה כהן, נאור, רוד שני
 הערות: 1. עתון בשיכפול
 2. מכון לבון VI 23, חיק 335
 3. מאוגוסט 1947 עד מרס 1948 הופיעו 8 גיליונות

הערות:

1. עתון כשיכפול
2. מכון לבון 23 VI, תיק 323
3. כמכון נמצאים גיליונות 2 ר.3. בגיליון 3 - החלמות מיעצת התנועה על צירופה למפ"ס.

47. שורות

שפה: עברית
 הומיע: 1948-1949
 תפירות: פעמים כשכוע

אופי העתון: חלוצי, צבאי

מגיל: מסה "שורות המגינים" (היהגדה)

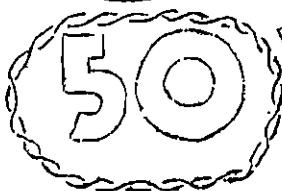
- הערות:
1. עתון כשיכפול
  2. מכון לבון 23 VI, תיק 43 א'
  3. כמכון גיליונות 1:50. הגיליון האחרון ס'3 כפברואר 1949
  4. כעתון בעיקר ריחחים מחזיתות המלחמה בארץ ישראל ומאמרים המבינים את המפעילים לעלייה ולהשתתפות בקרבות

"שורות" - עתון "שורות המגינים" - נשא את סמל צה"ל. מס' 50 היה "גיליון החסול"

גליון היוזבני-גליון החסול

שאתה אומרת

קפריסין, יום ה', ד'שכס תש"ט, 3.2.1949

שפת יובל רחיסול לנו באחד, הש ו ר ר ת הגיעו ליוכלן וכזה נחסק הופעתן, וסערבת הש ו ר ר ת טפחה היא על עבודתה כי היא ספתיימת, טעתונה לא יופיע יותר. ברובל, גליון היוזבל - גליון חסכון הנפש טל מער- כח הוא - סכום לעבר והצפית לעתיד. לנו הידס הזה אין סכלנות לדברים מעין אלה, ואין לנו גם כל צורך בכך. ואם על העבר יש טקום לדון... - ולו גם כסעה אחרת, יותר מתאימה לרוחנו - הרי כחובנו נסתרות רבות, ורק אחת ידענו לבטח: לש ו ר ר ת לא יתה

העתיד צופן חלק בו.

ב. ללא כותרת

48. שם לא מזוהה

שפה: יידיש, חבגריה
 הערות: 1. עתון קיר מודפס במכונת כתיבה
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 285

49. שם לא מזוהה

שפה: רומנית, הונגריה, יידיש
 סגיל: השומר הצעיר (?)
 הערות: 1. עתון קיר מודפס במכונת כתיבה
 2. מכון לבון 23 VI, תיקים 286/7
 3. קטעים משני גיליונות

50. שם לא מזוהה

שפה: יידיש, הונגריה
 אופי העתון: סוציאליסטי, חלוצי
 מגיל: השומר הצעיר (1)
 הערות: 1. עתון קיר
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 290
 3. בתוכן: מאמר על משכנות "שומרים" בפולין וגרמניה

51. שם לא מזוהה

שפה: יידיש
 הופיע: 1948 (?)
 אופי העתון: סוציאליסטי
 הערות: 1. עתון קיר ככתב יד
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 403
 3. כסכון 2 גיליונות
 4. גיליון אחד מוקדש לאיתור הספלנות לאתרות עבודה פרעלי ציון והשומר הצעיר בארץ ישראל ולשיחורר לניגוד מהמצור. הגיליון השני מוקדש לסיום מלחמת העולם השנייה

52. שם לא מזוהה

שפה: יידיש
 הופיע: 1948 (?)
 אופי העתון: סוציאליסטי
 הערות: 1. עתון קיר ככתב יד
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 404
 3. כסאמר "מחיי הספלנה" מציינים את איתור מפלגת פועלי ציון - ס.צ. ופועלי ציון שמאל בפולין

53. שם לא מזוהה

שפה: עברית, יידיש
 הופיע: תשי"ח
 אופי העתון: רתי, חלוצי
 מגיל: אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל
 הערות: 1. עתון קיר ככתב יד וסכתת כתיבה
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 369

54. שם לא מזוהה

שפה: יידיש
 אופי העתון: סוציאליסטי, חלוצי
 מגיל: קיבוץ ברוכוב כמתנה 55
 הערות: 1. עתון קיר
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 312

55. שם לא מזוהה

שפה: יידיש, רומנית, הונגריה
 הופיע: 1947 (?)
 אופי העתון: סוציאליסטי
 הערות: 1. עתון קיר מודפס במכונת כתיבה (חלקו ככתב יד)
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 281
 3. מוקדש ל-1 כמאי

56. שם לא מזוהה

אופי העתון: חלוצי
 הערות: 1. עתון קיר ככתב יד
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 400
 3. ללא תאריך

57. שם לא מזוהה

שפה: יידיש
 אופי העתון: סוציאליסטי, חלוצי
 מגיל: הנועה השומר הצעיר
 הערות: 1. עתון קיר ככתב יד
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 399
 3. מוקדש למרד גטו הארשה - בעיקר לכרה אנילבקי' וכן כמלאות עשרים שנה לקיבוץ הארצי
 4. ללא תאריך

58. שם לא מזוהה

אופי העתון: חלוצי
 הערות: 1. עתון קיר כשיכפול
 2. מכון לבון 23 VI, תיק 198
 3. ללא תאריך

59. שם לא מזוהה
שפה: יידיש, הונגריה
אופי העתון: חלוצי, סוציאליסטי
מ"ל: השומר הצעיר (?)
הערות: 1. עתון קיר במכתת בחיבה
2. מכון לבון VI 23, חיק 289
3. ללא תאריך
60. שם לא מזוהה
שפה: יידיש, פולנית
אופי העתון: חלוצי
הערות: 1. עתון קיר בשיכמול

2. מכון לבון VI 23, חיק 405
3. ללא תאריך
61. שם לא מזוהה
שפה: יידיש, הונגריה
הופיע: 1947 (?)
אופי העתון: סוציאליסטי, חלוצי
מ"ל: השומר הצעיר (?)
הערות: 1. עתון קיר במכתת כתיבה
2. מכון לבון VI 23, חיק 288
3. רשימות מוקדשות למהפכת אוקטובר ופסטיבל מתול
קצובוך דלה

ג. חוברות ופירסומים חד פעמיים

- בסולן שנת קייטס של הסתתת בקפריסין ואו בהם אור חוברות ופירסומים לקראת תגים, אירועים מיוחדים, ימי זכרון ועוד. דובם הופיעו פעם אחת בלבד ולעתים שולב בהם מידע אקטואלי. אף שאין מדובר, כנראה, בעתונים, אנו מביאים את הרשימה:
- מנהיג החרו, ראש בית"ר — זאב ז'בוטינסקי (עברית, דומינית)
ביאלימטוק (1948, יידיש)
לקט תזמור לחטכה (תשי"ח, עברית, יידיש)
ילקוט ט"ו כשכט (יידיש, עברית)
מטכת להשענה באב ושבת נחמו (עברית, יידיש)
כ"ב"א בתמו (יידיש)
כ"ב"א בתמו [יידיש, עברית)
תזכר, יום ההסתרות (1947, יידיש, עברית)
הגדה של ססח (תשי"ח, עברית, יידיש)
מעין (עברית)
- הגדה של פסח (תשי"ח, עברית)
בער באראכאו (בנרוזוכוב) (יידיש, 1947)
געווינדמעט די פערייניגונג (מוקדש לאיחוד, 1948, יידיש) (להלן)
לקפת מפ"ם בארץ ישראל]
הגדה של פסח (עברית)
צודיק צום בארץ (בחזרה לקרקע 1947, יידיש)
דער אויפשטאנד אין ווארשעווער געטא (מרד גימור ווארשה, 1948, יידיש)
קבוצת מעפילים (1947, עברית, יידיש)
קבוצת עליה, חופשיות (עברית)
דפים להסברה (הונגריה, יידיש)
29 יאר באלפור דעקלאראציע (יום השנה ה-29 להצהרת בלפור, 1946, יידיש)
הכניטט השלישי של התענה (הנוצר הציוני) (יידיש, עברית)
שורשים (עברית, יידיש)
נוצר חלוצי מאחור (נוח"ם) (עברית, יידיש)

שיתוף פעולה עתונאי — יהודי-ערבי

גבריאל צפרוני

העתון היהודי "הבוקר" מתל אביב והעתון הערבי "אל-דפאע" מיפו שיתפו פעולה ביניהם, אף בימי מתיחות בין העמים, במשך כ-13 שנה.

יוחסים מלווים ביראת כבוד הודית, אך ככל שהדבר עמד להפוך ליידידות סקצונית נקטעו הדברים אפילו בשיחה מלפונת.

דפס יהודי לדפוס ערבי

אישית, אני מבקש להביט על הקופה זו בועם אלא בערגת מה. אני נוהר מלומר נוסטלגיה. כדפורטר צעיר של "דואר היום" היה, ייבן, שנחשבו למקסימליסטים בהנעה ההוויזיוניסטיה בארץ, בהשראתו של אורי צבי גרינברג, נקשרו יחסי עבודה ביני לבין שיח' מוחמד, מנהל המערכת והרפורטר הראשי של העתון "אל-ג'אמענה אל-אמלאמיה" ביפו. עורכו הראשי ובעליו היה שיח' סלימאן תאג'י אל-פארקי. שהיה בעל נבטים מרמלה ועיור מלידה. בצעירותו למד במבלת "אלי-אוהר" בקהיר, ובשובו לאחד הכיכוש הברטי, הקים עתון שגודע בהסתת נגד האנגלים והיהודים, אף יותר "פילסטיין", ששמו יצא לשימצה. שיח' מוחמד היה בחוקת "צניו האחוז של השיח' העיור" וכאשר באמצע שנת 1933 הפך השבועון ליומן, ניסו אנשי "פילסטיין" לערום מכשולים על דרכו. היכרתי את שיח' מוחמד, שהיה עוזרו הראשי של שיח' מופד, באותם ימים מראשי נאמניו של הג' אסין אל-חוסייני, הסופתי של ירדשלים, באיור יפו. שיח' מוחמד היה לידי הכפר טוקל (בצפונה הרחק של תל אביב כאותם ימים) וכן למשפתה ענייה. בילדותו עבר כעשר שנים אצל משפחת פאלו אבילה הגרמנית בשדתה (כיום הקריה), שם למד לדבר גרמנית. בכל שתל אביב התקרכה ליכתי שדונה, ושכנת מתטיפיורי התרחבה, למר טעט עברית. הכרחי מימי טומל, וחוקפה קצרה היינו שנינו קניינס בשוק סלחי ביפו (השוק הסיטונאי, ליד שוק הפישפשים בימינו) — הוא עבד איכרי שדונה ואני עבור כמה בחי מלון בתל אביב, כמו "פילסטיין" "הרצליה" ו"ירדן".

שיח' מוחמד היה שאפתן, שגן וממולח, אולם ידע להתהלך עם גדלים כלי לעורר את מחסו. הריצות ושקידתו הוציאו לו מוניטין של אדם מסודר לבעליו. באחר הימים, כאשר המרפס הראשי של העתון "אל-ג'מענה אל-אמלאמיה" ערכש" עיי "פילסטיין" ולא היה דפס ערבי בנמצא, הסתייע בי שיח' מוחמד. עברתי או בסניף מערכת "דואר היום" בתל אביב, הוא ביקש את עוזחי בהשגת דפס יהודי שיסלח את סקום הערבי שנטש עבודתו כלי הרעה

ההיסטוריה העתונאית העברית בשלושים שנות המנדט, ואף זו של המחותרת כמובן, דשמה לעינים רחוקות ביברותויה את שמת יוצריה. הם פעלו כאלמנים, לפי אופנת העתונאות האירופית, ובעיקר העתונות האנגלית הרצינית, בהפרדה גמורה מהאמריקאית, שכבר כראשית המאה העניקה לכותביה את מלוא האשראי האישי באמצעות פירסום שמם.

"דואר היום", שהיה הראשון לפרוך נוהג מיושן זה, נחשב לנוגן. כשהותרה בו תחיתת שם מפורשת, היתה זכות זו שמורה לכותבי המאמרים בלבד. יתרם, ביחוד הרפורטרים וכותבי המשנה, שמתוהים לא הובאו בעתון. רק לאחר מלחמת העולם השנייה, כאשר העתונות והתקשורת ברחבי העולם שינו פניהו הצורתן ער ללא הבר, הלכה גם העתונות בארץ בעקבותיה.

העתונות הערבית, ששורשיה בעשור הראשון של המאה ה-20, כיתו דיוק: כעת האביב המרני המדומה שבצקבות מהפכת "החורכים הצעירים" ב-1908, קבעה לה כיעד — עוד כאשר היתה בתחילתה — את המלחמה בעיוות. מוריה היו העתונים הלבנטיים מסוף הסאה ה-19, שברתו מארצם עקב רדיפות השלטון התורכי שמצאו מקלט במצרים וסדו את העתונים "אל-מוקמם" ו"אל-אהראם". גק כארץ מילאו הערכים הנוצרים תפקיד ראשון כמעלה בהסתה נגד המפעל הציוני. עתונותם גדלה והתרחבה ובעליה ראו ברכה בעמלם. אס העתונות העברית (פרט ל"פילסטיין פוסט") התרכזה החל משנות ה-30 בתל אביב, בית העתונות הערבית היתה יפו השכנה, בריחת ערביי יפו באפריל 1948 סתמה את הגולל על שני העתונים — "פילסטיין" הנוחיק, שכל ימיו היה בידי בעליו הנוצרים עימא אל-עיסא, ו"אל-דפאע" (קרי: "א'דיפע") המומלמי. "פילסטיין" הירש הופעתו לזמן קצר בירושלים בימי המלך עבראללה.

בין העתונות העברית לערבית שדחה התוכרות למעמ מחוללת. במידה שהיו יחסים כלשהם, הם היו ערקע כלכלי — פירסום, רכישת נייר ומיכון. למתרגמים לעברית בעתונות הערבית ולעמיתיהם המתרגמים לערבית בעתונות העברית היה קשר רופף למדי. יחסים צוננים אלה נמשכו עד ליום האחרון של שלמון המגרט. ניסיונותיהם של העתונאים העבריים לקשר בר קיימא בלשהו עם עתונאים ערבים נתקל במיורבים בוטים. באורה אישי — לא פומבי — היו

27

קמ

קשר מס' 16, נובמבר 1994

התוכן

- מ"ל אחר - שלום והנפולד - 2
- דרייפוס: הגילוי, המשפט והמבוכה - מה כתבה העתונות העברית בראשיה
- הפרשה - ד"ר גדעון קרן - 4
- שואה ותקומה בסיקור אירועי טרור בולטים בעתונות הישראלית, 1968-1978 - ד"ר הלל נוסק - 18
- הככל העובד העתונאי? - מבט שני - 33
- עתונות לנשים - נשים לעתונות - רב-שיח - 44
- העתונות היהודית המוקדמת בארצות הברית - שורשיה, בעיותיה ותפקידיה - ד"ר ברכה שטראוס-ריד - 57
- ראשית "דבר" - ד"ר מנוחה גלכובע - 80
- "העתון הציוני המריני הראשון" - מרכזי פרנקל - 92
- מ"ל מגוייס: י.ל. גולדברג - ד"ר מרדכי נאור - 97
- מחנות המעפילים בקפריסין: ספירת מלאי עתונאית - מוסיא ליפמן - 106
- שיתוף פעולה עתונאי - יהודי-ערבי - גבריאל צפרוני - 119
- עתון המיועד ליהוד מעלתו הילד" - חוה דינר - 127
- המצלמה אינה נייטרלית - שלמה שבא - 132
- המחברים - 140
- מאמרים ותקצידים באנגלית - ראה תוכן באנגלית עמוד 1e.

עורך:

ד"ר מרדכי נאור

עריכה לשונית:

משה אור

עריכת המאמרים באנגלית:

ג'רדי קראוס

עיצוב:

אמנון כץ

מנהלה:

יהנה בראורין

סדר והפקה:

מופת-רוזמרין

שער קדמי: פורטרט של יצחק לייב גולדברג, המייסד והמור"ל הראשון של עתון "הארץ". ציור של פנחס ליטבינובסקי. על גולדברג, ראה המאמר "מ"ל מגוייס", עמ' 97-105.

שער אחורי: אלפרד דרייפוס בפני שופטיו - איור משלהי המאה ה-19. על פרשת דרייפוס בראשיתה בראי העתונות העברית, ראה בעמ' 4-17.

VI
569.7